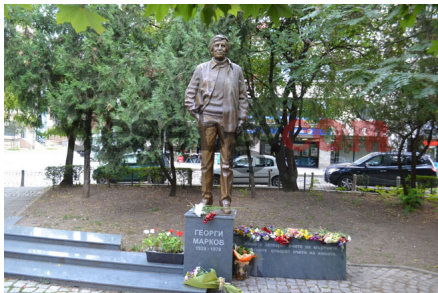

Написано от Георги Марков
Петък, 11 Септември 2020 09:55

На днешния ден 11 септември през 1978 г., преди 42 години, в лондонската болница „Сейнт Джеймс“ издъхва българският писател и критик на комунистическия режим в България Георги Марков.

Той почива от отравяне на кръвта 4 дни, след като е атакуван на моста „Ватерло“ в Лондон от агент на Държавна сигурност, който чрез малко пневматично устройство успява да вкара в дясното бедро му миниатюрна сачма, съдържаща рядката отрова рицин – произведена в тайна лаборатория на КГБ и неоставяща следи в кръвта (виж повече за атаката срещу писателя в [разследването на журналиста Христо Христов – ТУК](#)).

През лятото на 1978 г. радио „Свободна Европа“ завършва излъчваните в продължение на три години негови „Задочни репортажи за България“, дали най-точната характеристика на тоталитарната система в комунистическа България.

След края на „Задочни репортажи за България“ писателят започва да подготвя продължение на своите коментари под формата на есета за „Свободна Европа“. През юни 1978 г. той разменя кореспонденция с завеждащия българската секция в мюнхенската радиостанция Методи Захариев, като му предлага новата рубрика да е озаглавена „Писма до Стефан Ц.“ (писателят е имал предвид приятеля си Стефан Цанев, б.а.) или „Писмо до стар приятел“. Тя обаче стартира в началото на юли 1978 г. под името „Говори Георги Марков“.

Написано от Георги Марков
Петък, 11 Септември 2020 09:55

*В памет на писателя сайтът **desebg.com** публикува последния негов задочен репортаж, излъчен от радио „Свободна Европа“ на 10 септември 1978 г., ден преди смъртта му, под заглавие „Празникът на свободата и празникът на милицията“. Есето е включено в сборника му „Нови задочни репортажи. Когато часовниците са спрели“, издаден в България през 1991 г.*

По ирония последното му есе е посветено на Държавна сигурност, същата, която преди 42 години изпълнява желанието на Тодор Живков Георги Марков да бъде ликвидиран.

Празникът на свободата и празникът на милицията

„Не вярвам да има много страни по света, където съответният режим да е заповядал на подчинените му граждани в определен ден да празнуват свободата, а на следващия ден да празнуват Държавната сигурност, милицията или полицията. Струва ми се, че в това тясно съседство на двата празника в България – 9-ти септември „Ден на свободата“, и 10 септември „Ден на милицията и държавна сигурност“ – някой без да иска е изразил по най-ироничен начин същността на 34 годишната българска ера. Само талантът на голям сатирик би могъл да постави редом очевидно несъвместими понятия. Денят на свободата бива следван на другия ден от Деня на нейното отрицание, деня на онзи институт, чиито най-мек синоним е потисничеството.

Ако можех сега да запитам един някогашен мой познат, полковник от Държавна сигурност и настоящ член на Съюза на писателите, защо „Денят на свободата“ се придружава от деня на Държавна сигурност, той вероятно би ми отговорил:

„Че каква свобода може да има без Държавна сигурност? Кой ще я пази свободата?“

И ако при тази декларация аз изразих мълчаливо съмнение, той би продължил по следния логичен път:

Написано от Георги Марков
Петък, 11 Септември 2020 09:55

„Ако нямаше свобода в нашата родина, тогава не би имало нужда от Държавна сигурност. Колкото по-голяма е нашата свобода, толкова по-голяма и по-силна трябва да бъде нашата Държавна сигурност. Ето защо ония страни, които нямат свобода (нито ден на свободата) нямат и Държавна сигурност, което означава, че не ги е грижа за свободата. Разбираш ли, съществуването на държавна сигурност не е нищо друго, освен необходим израз на грижата за свободата. Не можеш ти да оставиш свободата току-така свободно да се разнася нагоре-надолу и всеки да прави с нея каквото си иска. Трябва грижа и грижата сме ние!”

„Но за да не бъде човек голословен, когато борови с такива опасни понятия като свобода и потисничество, бих се опитал за 34 път да направя едно сравнение между живота на българите през кой и да е девети септември на 30-те години и кой да е девети септември през последните трийсет години. По този начин ще стане ясно дали денят на свободата наистина е направил българите по-свободни или пък просто ги е освободил от самата свобода. А единият критерий за свобода, който историята е утвърдила до ден-днешен, са правата (или свободите), на които се радва отделният обикновен човек. Свободните общества и свободните държави са свободни само дотолкова, доколкото са осигурили свободата за своите отделни обикновени граждани. На нормален човешки език не съществува друг критерий за свободна страна.

За никое здраво човешко създание не е възможно да приеме, че например едно общество от затворници, живеещо според затворническия правилник, откъснато от света с високи стени, обучени кучета и стреляща без предупреждение охрана, може да се нарича СВОБОДНО ОБЩЕСТВО. Нещо повече, и това специално искам да подчертая, ако същите затворници спят на пухени възглавници, ядат фазани с кестени, имат разкошни телевизори и още по-разкошни автомобили, ядат със сребърни прибори и могат да се радват на най-скъпи удоволствия – това с нищо не променя статута им на затворници. Те не са и не могат да бъдат свободни хора, поради простата причина, че не могат да отидат отвъд стените и кучетата.

Тази елементарна истина изглежда странно пренебрегната от ония, които казват, че българите сега били със 720 процента по-щастливи, отколкото българите преди 40 години, тъй като имали асфалтови шосета и броят на тракторите се е увеличил с 490 процента или нещо подобно. Асфалтовите пътища и тракторите безспорно са важно нещо от живота на съвременния човек, но те сами за себе си едва ли имат някакво значение за свободата на кой и да е отделен българин. Още по-малко щастието му.

Преди идването на комунистите на власт в България повечето пътища наистина бяха

Написано от Георги Марков
Петък, 11 Септември 2020 09:55

прашни (както бяха по онова време в много страни по света). Но по тези прашни пътища се ходеше значително по-свободно и те водеха човека много далеч. Притежаването на паспорт за чужбина беше зачитано гражданско право и не представляваше проблем за никого, нито пък съществуваше страшната машина на днешния паспортен отдел при Дирекцията на Народната милиция. Почти сигурен съм, че ако човек запита днешните български граждани какво биха предпочели – да имат прашни пътища с паспорти или асфалтови пътища без паспорти – отговорът категорично би бил в полза на прахта.

Но когато говорим за правото на гражданите на свободно движение, ние не трябва да изчерпваме въпроса с пътуването за чужбина. Преди Девети септември – още по-точно, преди войната – в България не съществуваше системата на закрепостяване на гражданите ДО ЖИВОТ към дадено предприятие или дадено населено място. Въпросът с промяната на жителството беше въпрос на лично желание и материални възможности. Така че денят на свободата освободи българските граждани от една традиционна българска свобода.

Прехвърляйки се в сферата на най-основното човешко право, словото, ние не можем да не потръпнем от огромната разлика между „черното“ (както го ругаят) минало и светлото (както го славословят) настояще. Въпреки известни ограничения в дадени периоди, в страната съществуваше принципна свобода на словото и дори комунистите в значителна степен се ползваха от нея. Онзи, който се съмнява в това, нека отиде в народната библиотека и просто прелисти издаваните дори по времето на войната вестници. Цялата комунистическа и лява литература (даже чисто подривната литература) се разпространяваше почти безпрепятствено. Не е възможно да си представим днес, че ако един писател напише роман, с който атакува идейната и нравствена същност на строя, този роман ще види бял свят.

Но романът „СНАХА“ на Георги Караславов, на комуниста Караславов беше не само публикуван, но получи и официална награда... от „фашисткия мракобеснически режим“. Цензорът от старите времена, на мен поне, ми изглежда мил и наивен човек в сравнение със страхотната тотална цензура на днешния режим. Но да оставим литературата и вестниците, а да преминем на нещо далеч по-важно. Ако при някогашните диктаторски и полудиктаторски режими проблемът на гражданите беше как да изкажат на всеослушание това, което мислят, проблемът на гражданите в днешните комунистически страни е как да скрият това, което мислят.

Днес никой българин не може да си представи, че би имал дързостта да стане и каже на представителите на режима точно какво мисли за тях. И дори когато такива импулси

Написано от Георги Марков
Петък, 11 Септември 2020 09:55

на гражданска смелост се появят, те бързо се стопяват в страхливата тишина на масата. Дори уж поощряваната официално критика и самокритика в края на краищата се свежда до перверзни комплименти към режима и си остава далече от истината.

Другото човешко право – на което българите по традиция са се радвали в миналото, дори и при полудиктаторски режими, а именно правото на свободно сдружение – днес принадлежи към царството на отдавна умрелите блянове. Никак не е необходимо да влизам във всеизвестни подробности. Но за онези млади български граждани, които биха изпитали някакво съмнение към това, което казвам, бих предложил – опитайте се да образувате някакъв най-безобиден кръжок или дружество... Кой би дръзнал да говори за свободно професионално, религиозно идейно или политическо организиране? На българските граждани без съмнение е предоставена свободата да членуват задължително в отечествения фронт и разни други казионни организации.

Тук естествено стигаме до правото на свободни избори. От всички досега споменати права това е най-абсурдното в днешна България. Ето ви типичен случай, когато целият смисъл на глагола ИЗБИРАМ – а именно ПРЕДПОЧИТАНЕТО на ЕДНО НЕЩО от НЯКОЛКО НЕЩА – е ликвидиран, и днес на българските граждани е предоставена шизофреничната възможност да ИЗБИРАТ ЕДНО НЕЩО от ЕДНО НЕЩО. Въпреки ликвидирането на партиите с преврата от 19 май 1934 година, в Народното събрание все пак се озоваха огромен брой народни представители – противници на тогавашното правителство, защото въпреки всичко глаголът ИЗБИРАМ все още имаше смисъл.

Трябва ли да говоря за неприкосновеността на кореспонденцията, когато и децата в днешна България знаят за рутинното отваряне на кореспонденцията на всеки български гражданин, към когото Държавна сигурност проявява интерес. Трябва ли да споменавам за трите списъка за подслушване на телефонни разговори – постоянно, периодично и временно – с които бяха удостоени софийските граждани по мое време.

А какво да кажем за неприкосновеността на жилището, за правото на справедливо правораздаване, за равенството пред законите, за свободно вероизповедание и така нататък.

Всички тия човешки права и свободи, които дори се съдържат в духа на прокламацията на отечествения фронт и в името на които неговото правителство взе властта на 9-ти септември – „Денят на свободата”, изглежда бяха бързо погребани на другия ден – 10

Последният репортаж на Георги Марков: Празникът на свободата и празникът на милицията

Написано от Георги Марков
Петък, 11 Септември 2020 09:55

септември, „Денят на народната милиция и Държавната сигурност!“.

И сега си спомням за онзи лозунг, опънат наврѐх 10 септември на една голяма българска гара, където върху червеното платно с „революционна искреност“ беше написано:

„Да живее десети септември, ден на Народната милиция – единствена опора на Народната власт!“